

**Sygn. akt** V U 582/15

## WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

**Dnia** 20 października 2015 r.

**Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Legnicy**

w składzie:

**Przewodniczący:** SSO Krzysztof Głowczyński

**Protokolant:** star. sekr. sądowy Magdalena Pańków

**po rozpoznaniu w dniu** 20 października 2015 r. w Legnicy

**sprawy z wniosku** M. P.

przy udziale osoby zainteresowanej: I. P.

**przeciwko** Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

o ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne

**na skutek odwołania** M. P.

**od decyzji** Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

**z dnia** 20 kwietnia 2015 r.

**znak** (...)

I. **oddala odwołanie,**

II. **zasądza od wnioskodawczynie na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. kwotę 900,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.**

Sygn. akt VU 582/15

## UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 20 kwietnia 2015 r., nr (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. stwierdził, że w okresie od 01 października 2014 r. do 31 marca 2015 r. podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe M. P., jako pracownika płatnika składek (...) Centrum (...) wynosi 420 zł.

W uzasadnieniu decyzji zakład rentowy wskazał, że wyniki przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego u płatnika składek – I. P., przedłożone przez niego w trakcie postępowania wyjaśniającego dokumenty, jak również całokształt okoliczności sprawy świadczą o tym, że wysokość wynagrodzenia M. P. ustalona w porozumieniu z dnia 01 października 2014 r. zmieniającym umowę o pracę zawartą 03 czerwca 2014 r. jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego. Płatnik składek prowadzi działalność gospodarczą od lutego 2014 r. W ramach działalności zatrudniał tylko jednego pracownika, M. P.. Wnioskodawczynie początkowo była zatrudniona na podstawie umowy o pracę z dnia 03 czerwca 2014 r. w 1/4 wymiaru pracy. Jej miesięczna podstawa wynagrodzenia wynosiła 420 zł. Następnie od 01 października 2014 r. do 31 marca 2015 r. wnioskodawczynie była zatrudniona na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy z podstawą wymiaru składek w wysokości 2.775,00 zł. Organ rentowy

zwrócił uwagę, że w zebrane w trakcie postępowania dokumenty wskazują, że realizacja powierzonych jej obowiązków nie uzasadniała zmiany etatu z ¼ na 1/1 oraz przyznanego wnioskodawczyni miesięcznego wynagrodzenia w kwocie 2.775 zł. Otrzymywane wynagrodzenie nie było adekwatne do ilości i rodzaju wykonywanych czynności. Z dniem 01 października 2014 r., tj. po upływie dwóch miesięcy od podpisania przez strony nowych warunków pracy i płacy, M. P. stała się niezdolna do pracy z powodu ciąży. Ponadto, w przedłożonej dokumentacji brak jest informacji o powierzeniu M. P. nowych obowiązków na wykonywanym stanowisku pracy lub też zwiększeniu ilości obowiązków wykonywanych dotychczas. Nie przedstawiono także dowodów świadczących o wykonywaniu przez wnioskodawczynię pracy w pełnym wymiarze czasu pracy, które uzasadniałyby zmianę wymiaru czasu pracy, a tym samym ustalenie wynagrodzenia adekwatnego do zakresu obowiązków. Postępowanie wyjaśniające wykazało, że ustalenie w umowie o pracę wynagrodzenia w wysokości 2.775 zł miało jedynie na celu uzyskanie wyższych świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Powyższą decyzję zaskarżyła M. P. zarzucając naruszenie:

- art. 18 ust. 1 w zw. z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez dokonanie nieprawidłowej wykładni polegającej na uznaniu, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe dla M. P. w okresie od 01 października 2014 r. do 31 marca 2015 r. jako pracownika u płatnika składek (...) Centrum (...) wynosi 420,00 zł, podczas gdy zgodnie z porozumieniem zmieniającym umowę o pracę w zakresie wysokości wynagrodzenia i wymiaru czasu pracy podstawa wymiaru składek w tym okresie powinna wynosić 2.775,00 zł,
- art. 58 ust. 2 i 3 k.c. w zw. z art. 300 k.p. poprzez ich błędne zastosowanie i przyjęcie, że czynność prawna w postaci zwiększenia wymiaru czasu pracy i zwiększenia wysokości wygrodenia M. P. drogą porozumienia zmieniającego umowę o pracę z dnia 03 czerwca 2014 r. jest czynnością prawną sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, a zatem dotknięta nieważnością w tym zakresie.

Stawiając powyższe zarzuty wnioskodawczyni wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 kwietnia 2015 r. poprzez uznanie, że w okresie od dnia 01 października 2014 r. do dnia 31 marca 2015 r. podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe M. P. jako pracownika płatnika składek – (...) Centrum (...) wynosi 2.775 zł. Wnioskodawczyni domagała się również zasądzenia od organu rentowego na rzecz Ubezpieczonej zwrotu kosztów postępowania sądowego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego.

Uzasadniając swoje stanowisko M. P. podała, że organ rentowy w sposób błędny przyjął, iż zakres jej obowiązków nie wymagał zwiększenia czasu pracy oraz, że przyznane wynagrodzenie miesięczne w wysokości 2.775,00 zł jest nieadekwatne do ilości i rodzaju wykonywanych czynności. W aktach postępowania znajduje się bowiem oświadczenie płatnika składek, I. P., w którym przyznał, że do zakresu obowiązków ubezpieczonej zatrudnionej w wymiarze ¼ etatu należało segregowanie dokumentów firmy oraz prowadzenie spraw administracyjnych. Po zwiększeniu wymiaru etatu, do zadań wnioskodawczyni należało dodatkowo przygotowywanie raportów okresowych, obsługa korespondencji pocztowej oraz elektronicznej, segregowanie dokumentów firmy, składnie i odbiór zamówień towaru. Zwiększony zakres obowiązków odpowiadał zatem wysokości wynagrodzenia ustalonego pomiędzy stronami na podstawie porozumienia zmieniającego, a ich realizacja była niemożliwa w ramach dotychczasowego zatrudnienia.

W odpowiedzi na odwołanie Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. wniósł o jego oddalenie. Wskazał nadto, że od lutego 2014 r. płatnik składek prowadzi pozarolniczą działalność w branży budowlanej. Przed zatrudnieniem odwołującej, jak również w okresie, kiedy korzystała ona ze zwolnień lekarskich, jej obowiązki wykonywał płatnik składek. Na dzień 23 czerwca 2015 r. płatnik składek posiada zaległości z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne.

**Sąd ustalił następujący stan faktyczny:**

Płatnik składek, I. P. prowadzi działalność gospodarczą pod nazwą (...) Centrum (...). Przedmiotem działalności są usługi o charakterze ogólnobudowlanym. W okresie od maja 2014 r. do grudnia 2014 r. I. P. zajmował się malowaniem hali na terenie Z.. Równolegle wykonywał prace ogólnobudowlane we W..

Płatnik składek posiada zaległości z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne.

D o w ó d: wyjaśnienia I. P., k. 30, e – protokół 00:22:30 – 00:36:00.

M. P. ur. w dniu (...), posiada wykształcenie średnie ogólne.

W dniu 03 czerwca 2014 r. I. P. zawarł z M. P. umowę o pracę na okres próbny do dnia 30 czerwca 2014 r. Wnioskodawczyni została zatrudniona na stanowisku ds. administracyjno – gospodarczych w ¼ wymiaru czasu pracy. Miesięczne wynagrodzenie wynosiło 420 zł brutto. Wnioskodawczynię obowiązywała 2 – godzinna norma dobową czasu pracy. W dniu 01 lipca 2014 r. strony zawarły kolejną umowę o pracę na czas określony od 01 lipca 2014 r. do 30 września 2014 r. Stanowisko pracy nie uległo zmianie. Wnioskodawczyni była nadal zatrudniona jako pracownik administracyjno – biurowy w wymiarze ¼ etatu za miesięcznym wynagrodzeniem w wysokości 420 zł brutto.

Do obowiązków wnioskodawczyni należało prowadzenie spraw administracyjnych związanych z działalnością firmy, przygotowywanie raportów, obsługa korespondencji oraz poczty elektronicznej, segregacja dokumentów oraz sporządzenie ewidencji zakupów VAT.

Na podstawie kolejnej umowy o pracę z dnia 01 października 2014 r. zawartej na czas określony do dnia 31 marca 2015 r. M. P. została zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy za miesięcznym wynagrodzeniem w wysokości 2.775 zł. Dotychczasowe stanowisko pracy wnioskodawczyni oraz zakres powierzonych jej obowiązków nie uległ zmianie.

D o w ó d: w akta ZUS (umowa o pracę z dnia 03 czerwca 2014 r. wraz z informacją dla pracownika, umowa o pracę z dnia 01 lipca 2014 r. wraz z informacją dla pracownika, umowa o pracę z dnia 01 października 2014 r. wraz z informacją dla pracownika, zakres obowiązków pracownika ds. administracyjno – gospodarczych, protokół przesłuchania I. P., protokół przesłuchania M. P.),

- częściowo przesłuchanie wnioskodawczyni (e – protokół 00:05:24 – 00:22:22),
- częściowo zeznania świadka I. P. (e – protokół 00:22:30 – 00:42:00).

### **Sąd zważył, co następuje:**

Odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie.

Zgodnie z treścią przepisu art. 6 ust. 1 pkt 1 i art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają, z zastrzeżeniem art. 8 i 9 osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są między innymi pracownikami, z wyłączeniem prokuratorów. Za pracownika uważa się osobę pozostającą w stosunku pracy, z zastrzeżeniem ust. 2 i 2a. Osoby będące pracownikami podlegają obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu (art. 11 ust. 1 wskazanej ustawy). Osoby podlegające obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu (art. 12 ust. 1 ww. ustawy). Każda osoba objęta obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi podlega zgłoszeniu do ubezpieczeń społecznych w terminie 7 dni od daty powstania obowiązku ubezpieczenia (art. 36 ust. 1, 2 i 4 ww. ustawy systemowej).

Stosownie do art. 13 pkt 1 ustawy systemowej obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają pracownicy – od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku.

Jak wynika natomiast z art. 18 ust. 1 ww. ustawy, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracowników stanowi przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych z

tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy z zastrzeżeniem ust. 2 (w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe pracowników nie uwzględnia się wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wskutek choroby lub odosobnienia w związku z chorobą zakaźną). Z kolei z art. 20 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wynika, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe stanowi podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i ubezpieczenia rentowe, z zastrzeżeniem ust. 2 i ust. 3.

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 361 j.t.) w art. 12 ust. 1 za przychody ze stosunku służbowego, stosunku pracy, pracy nakładczej oraz spółdzielczego stosunku pracy uważa wszelkiego rodzaju wypłaty pieniężne oraz wartość pieniężną świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty, bez względu na źródło finansowania tych wypłat i świadczeń, a w szczególności: wynagrodzenia zasadnicze, wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, różnego rodzaju dodatki, nagrody, ekwiwalenty za niewykorzystany urlop i wszelkie inne kwoty niezależnie od tego, czy ich wysokość została z góry ustalona, a ponadto świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika, jak również wartość innych nieodpłatnych świadczeń lub świadczeń częściowo odpłatnych.

Na gruncie cytowanych przepisów bezspornym pozostaje, że wynagrodzenie zasadnicze ubezpieczonych będących pracownikami stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe. Bezspornym jest również fakt, iż w świetle utrwalonego orzecznictwa organ rentowy ma prawo kwestionować wysokość podstawy wymiaru składek, jeżeli uważa, że składka jest zawyżona w celu uzyskania przez stronę wyższych świadczeń (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05). W przedmiotowej sprawie organ rentowy nie kwestionował jednak faktu zatrudnienia wnioskodawczynie w oparciu o umowę o pracę, a więc nie kwestionował samego tytułu ubezpieczenia. Z tego powodu Sąd przyjął, że tytułem do ubezpieczenia była umowa o pracę zawarta w dniu 01 października 2014 r. między płatnikiem składek – I. P. a M. P..

Kwestią sporną wymagającą rozstrzygnięcia Sądu była wysokość wynagrodzenia ustalona w umowie o pracę. Organ rentowy powołując się na zakres powierzonych zainteresowanej obowiązków, brak doświadczenia i minimalny wkład pracy stwierdził, że podstawą wymiaru składek powinno być wynagrodzenie w wysokości 420 zł miesięcznie, natomiast ustalone w umowie o pracę wynagrodzenie w wysokości 2.755 zł jest zawyżone. Organ rentowy argumentował przy tym, że wysokość wynagrodzenia M. P. jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

W niniejszej sprawie, Sąd nie miał wątpliwości, że ustalona w kwestionowanej umowie o pracę kwota wynagrodzenia mogła być uznana za wygórowaną, bowiem była nieadekwatna do zakresu obowiązków pracowniczych wypełnianych w rzeczywistości przez wnioskodawczynie, a które w warunkach zatrudnienia na pełen etat były tożsame z zakresem prac wykonywanych podczas zatrudnienia na 1/4 etatu. W toku postępowania odwołująca nie wykazała jakoby w związku z zawarciem w dniu 01 października 2014 r. umowy o pracę nałożono na nią dodatkowe obowiązki uzasadniające zwiększenie wynagrodzenia.

W toku postępowania wyjaśniającego prowadzonego przed organem rentowym M. P. podała, że o możliwości zawarcia umowy o pracę dowiedziała się pod koniec maja od płatnika składek, który jest jednocześnie jej teściem. W ramach zatrudnienia na 1/4 etatu wnioskodawczynie zajmowała się dokumentacją, fakturowaniem, składaniem dokumentów do ZUS i Urzędu Skarbowego. Praca wykonywana przez nią w pełnym wymiarze czasu pracy pokrywała się z czynnościami wykonywanymi na 1/4 etatu. Dodatkowym obowiązkiem było dostarczanie materiałów na budowę. Okoliczności zatrudnienia wnioskodawczynie w pełnym wymiarze czasu pracy opisywane w czasie rozprawy zarówno przez I. P., jak również ubezpieczoną nie wskazywały na żadne dodatkowe czynności uzasadniające zmianę wymiaru czasu pracy, jak również wynagrodzenia, poza dostarczaniem materiałów na budowę. Z zeznań I. P. wynikało, że od maja do grudnia 2014 r. zajmował się malowaniem hali na terenie Z.. W tym czasie zajmował się także innym zleceniem na malowanie mieszkań w bloku na terenie W.. W świetle wyjaśnień ubezpieczonej i płatnika składek do obowiązków wnioskodawczynie miało należeć zakupienie, a następnie dostarczenie na miejsce malowanych obiektów takich materiałów jak farby, taśmy, folii. Wyjaśnienia te Sąd ocenił jako sprzeczne z zasadami doświadczenia życiowego, a tym samym niewiarygodne. Po pierwsze, w sprawie nie przedstawiono żadnych dowodów zakupu rzekomych materiałów, zaś po drugie, obiekt, na który miały być dostarczane farby zlokalizowany był w dużym mieście, gdzie płatnik składek miał możliwość zakupienia materiałów bez ponoszenia kosztów dojazdu. Dowożenie

farb z L., gdzie mieściło się miejsce pracy wnioskodawczynie do Z., przy odległości ponad 100 km w jedną stronę było, w ocenie Sądu było nie tylko nieracjonalne, ale również nieuzasadnione ekonomicznie. Nawet, gdyby cena farby zakupionej w L. rzeczywiście była niższa od ceny, za którą można kupić taki sam produkt w Z., koszt transportu materiałów czyniłby transport nieopłacalnym. Oczywistym pozostaje także, że przy tak dużej powierzchni hali nie dokonuje się zakupu farb we wskazywanych przez ubezpieczoną ilościach. Tym bardziej żaden racjonalnie myślący przedsiębiorca nie zaakceptuje możliwego do uniknięcia wydatku na pokrycie tak częstego jak 2 – 3 razy w tygodniu wydatku na koszty transportu farb. Skoro zatem wnioskodawczynie miała wykonywać pracę przez 5 dni w tygodniu, zasadnicze wątpliwości powstawały na tle pozostałego czasu pracy, kiedy to ubezpieczona miała zajmować się generalnie wypełnianiem i składaniem dokumentacji do ZUS i Urzędu Skarbowego. W tym zakresie przedłożono nieliczne dowody potwierdzające wykonywanie tego rodzaju obowiązków. Nie negując zatem, że wnioskodawczynie rzeczywiście zajmowała się sporządzaniem dokumentacji, należało zauważyć, że z pewnością ilość czasu potrzebnego w celu wykonania takich powtarzalnych czynności nie powinna być dłuższa od 2 godzin tygodniowo.

Jak wynika z wyjaśnień płatnika składek, malowanie hali na terenie Z. wykonywał w okresie od maja do grudnia 2014 r. Tymczasem zmiana wymiaru czasu pracy wnioskodawczynie nastąpiła dopiero od października 2014 r. a umowa miała trwać do dnia 31 marca 2015 r. Gdyby zatem istotnie pozyskanie nowego zlecenia od początku miało wiązać się z dodatkowymi dla ubezpieczonej obowiązkami, zwiększenie wymiaru czasu jej pracy powinno nastąpić od maja 2014 r., nie zaś dopiero od października 2014 r.

Nadto, z przedłożonych w czasie postępowania wyjaśniającego dokumentów dotyczących sporządzonej przez M. P. ewidencji zakupów VAT, ewidencji przychodów czy też druków ZUS DRA i ZUS RCA wynika jednoznacznie, że sporządzenie powyższych dokumentów nie było skomplikowane oraz nie wymagało poświęcenia większej ilości czasu niż 2 godziny tygodniowo. Płatnik składek w okresie zatrudnienia wnioskodawczynie, nie zatrudniał innych pracowników, wobec czego odwołująca nie posiadała dodatkowych obowiązków związanych ze składaniem deklaracji do ZUS.

Pomiędzy treścią informacji udzielanych w przez wnioskodawczynię i I. P. w czasie przesłuchania przed organem rentowym występowały istotne rozbieżności. M. P. podała, że wynagrodzenie za pracę otrzymywała częściowo gotówką, a częściowo w formie przelewu na konto bankowe. Płatnik składek wskazał natomiast, że wynagrodzenie było przelewane na konto bankowe. I. P. odnosząc się do sposobu potwierdzania obecności w pracy podał, że kontrola taka następowała telefonicznie. Tymczasem wnioskodawczynie na okoliczność swojej obecności w pracy przedstawiła listy obecności jako jeden z dokumentów potwierdzających wykonywanie przez nią obowiązków pracowniczych.

Zatrudnienie wnioskodawczynie w pełnym wymiarze czasu pracy nie było także zdaniem Sądu uzasadnione ekonomicznie. Płatnik składek wyjaśnił wprawdzie, że powodem zatrudnienia M. P. była potrzeba pomocy w prowadzeniu dokumentacji. I. P. prowadzi działalność gospodarczą w branży budowlanej. W czasie rozprawy potwierdził, że nadal zalega z zapłatą składek na ubezpieczenia społeczne w kwocie około 2.500 zł. Co istotne, zaległości te obejmują okres od grudnia 2014 r. do kwietnia 2015 r. Oznacza to, że sytuacja ekonomiczna płatnika składek jako pracodawcy nie uzasadniała zatrudnienia nowego pracownika. W czasie kiedy M. P. przebywała na zwolnieniu lekarskim, płatnik składek nie zatrudnił innego pracownika, który przejąłby jej obowiązki. Sąd dostrzegł również, że ubezpieczona jest synową płatnika składek, zaś zatrudnienie wnioskodawczynie w pełnym wymiarze czasu pracy zbiegło się z jej ciążą.

Niekwestionowanie przez ZUS istnienia stosunku pracy wymaga od organu rentowego ingerencji w określeniu podstawy wymiaru składki, jeśli z okoliczności sprawy wynika, że wynagrodzenie ubezpieczonego pracownika było ustalone wbrew zasadom godziwej i ekwiwalentnej zapłaty za pracę (art. 13 KP), przy tym nie może być całkowicie deprecjonowana wola stron (art. 11 KP). Generalnie tylko wtedy można mówić o zarzucanej przez ZUS w niniejszej sprawie sprzeczności postanowień umowy o pracę o wynagrodzeniu z ustawą i zasadami współżycia społecznego, gdy wynagrodzenie to w sposób rażący odbiega od wartości wykonywanej pracy i ma na celu jedynie uzyskanie wyższych świadczeń z ubezpieczenia społecznego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05;

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2008 r., II UK 215/07; wyrok Sądu Najwyższego z dn. 19 maja 2009 r., III UK 7/09; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29 kwietnia 2014 r., III AUa 1136/13).

W konkluzji stwierdzić należy, że zasadnie organ rentowy stwierdził w zaskarżonej decyzji, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe M. P. jako pracownika płatnika składek I. P. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą (...) Centrum (...) w okresie od 01 października 2014 r. do 31 marca 2015 r. wynosi 420 zł.

Reasumując, Sąd zgodnie z treścią art. 477<sup>14</sup> § 1 k.p.c. oddalił odwołanie, gdyż nie było podstaw do jego uwzględnienia – z przyczyn wymienionych w niniejszym uzasadnieniu.

Orzeczenie o kosztach ma za podstawę treść przepisu art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 6 pkt 4 w zw. z § 5 i § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 490 j.t.).